

XVII

ZDROJE VÍRY

Po několika dnech nepřetržité práce, ve kterých mne chytila a držela dobrá myšlenka poetova, dokončil jsem
5 dnes, právě v poledne, čtvrtý zpěv z cyklu, v němž bych se zase jednou rád, po všech experimentech, řádně vybouřil, zvědav méně na to, co dovedu a čím jsem si jist, než na to, co mi asi byly platny všechny pokusy z posledních měsíců. Cyklus jmenuje se Zpěvy drátů a bzučí si v něm
10 dráty telegrafní, telefonní a elektrické své monotónní a kovové ódy na svět civilizace. A dokončiv oddechl jsem si a šel jsem k obědu.

S hlavou ještě plnou rytmů a obrazů z tropů, neboť čtvrtý zpěv je zpěv drátů v tropických koloniích, chodím
15 po kuchyni poněkud ryčně a sobecky. Tu Soňa, která v koutě tropila cosi, co chtěla, abych zpozoroval, zavěsí se mně na šosy a zezadu mne obejmě; poněvadž hora nešla k prorokovi, přišel malý prorok k hoře (také ovšem malé, neboť ty veliké a nebetyčné hory sedí v pražských redakcích literárních revuí).

„A ty holka drahá,“ povídám, „tak ty mi tedy vyznáváš lásku! Holečku, já jsem byl v Africe!“

Soňa ví dobře, co to jest Afrika. Jen se jí zeptejte! Vždyť my spolu často cestujeme, ale nikoli Evropou snad, nýbrž
25 nejméně Afrikou a Amerikou. Obyčejně ráno, když vklouzne ke mně do postele. Přikryjeme si hlavy peřinou, abychom byli v úplné tmě, a pak se Soňa zeptá: „Co vidíš?“ A já odpovídám: „Vidím afrického velblouda na poušti, sedí na něm hnědý Arab a mává karabinou.“ Anebo:
30 „Vidím černochoy na břehu veliké řeky, která se jmenuje Kongo, ti cení zuby na sloní chobot, jež si pekou na rožni.“ Anebo: „Vidím Ameriku, veliké město, jež sluje New York, stojí v něm mrakodrap. Mrakodrap je vysoký dům, který má aspoň pětadvacet poschodí, slyšíš, pětadvacet! A teď
35 vidím: z nejhořejšího poschodí vrhá se dolů slečna, nejspíš z nešťastné lásky. Padá, padá, ale než dopadne, promění

se v dým a páru. Tak to bylo vysoko!“ „Hm, z nešťastné lásky? Co je to nešťastná láska?“ ptá se Soňa. „To ti povím, až se vrátíme do Evropy a do Bilovic nad Svitavou. To však nejde tak rychle, jak víš.“

Tak tedy cestujeme, já a Soňa, a proto Soňa ví, co to jest Afrika. „A cos tam dnes viděl?“ ptá se. „Holečku,“ odpovídám, „dnes velice mnoho. Všecko, od Kapského města až do Kahýry. Ale sedl jsem si na telegrafní drát, a teď jsem tedy už zde a mám po takové cestě veliký hlad...“

Po obědě odešla Soňa do školy a já — ech, ještě je mnoho bláta venku! — jdu psát fejeton...

Listopadové slunce zlatě svítí, ze strání kynou holé lesy, ale nesvádějí, poněvadž to bláto neumrzlo dosud řádně. Zato ty dráty rozezvučely ve mně píseň civilizace a já jí naslouchám stále ještě i přesto, že jsem tváří v tvář slunci a lesům, které teď opět vidím i vnitřním zrakem. A je mi přitom velice dobře.

Myslím si také, že těchto tří věcí — to jest slunce jako představitel tajemného všehomíra, venkovská příroda jako představitelka země, z níž máme své příjemné živočišné pudy (které velmi ctím v opak prof. Mareše) a svůj chléb, a pak civilizace jako představitelka úsilí lidského — jest tří věcí velmi lahodných, krásných a stačících k spokojenosti západního člověka neobalamuceného východním dualismem, ba tří věcí velmi povznášejících, tří zdrojů víry pro každého, kdo víry potřebuje. (Neboť nutno uznati, že jsou i lidé, zcela hodní a spořádaní lidé, kteří víry nepotřebují.)

Nevím, liší-li se lidé jiného zaměstnání tak příliš od lidí, kteří píší básně. Zato nepochybuji, že jsou básníci, kteří jsou básníky přesto, že básní nepíší. Ti mohli by tedy porozuměti snad dobře tomu, co chci říci a čeho snad nepochopí lidé, kteří nejsou básníky ani píšícími, ani nepíšícími. (Což pravím z toho důvodu, aby každý čtenář těchto řádků vzdal se své přelidské přirozenosti a řekl si: nu, já jsem přece také tajný básník, nemysli si, já ti rozumím! A tož zamyslel se jistěji, než kdyby mu nenapadlo, že jest podceňován.)

Tedy my, básníci píšící i nepíšící, máme (což dokazuje

příslušná literatura) anebo mohli bychom míti, kdybychom nebyli chorobní, v předsudky zavrtaní či hypochondriemi stížení (což jest velmi pravděpodobné), určité hluboké pocity před třemi skutečnými mocnostmi života, jež nazýváme všímírem, přírodou a lidským úsilím.

Co se děje s námi, staneme-li za jasné zimní noci uprostřed jiskřících se sněhových plání a pozdvihneme oči k nebesům, která nám odhalují svou hvězdnou propast a zářivý koloběh nebeských těles, obraz stejně lživý jako pravdivý? Promiňte, lidé střízliví a studeně filosofující: my máme nádherný pocit, intuitivní jistotu, že stojíme před dějem tak skvělým, ohromným, hlubokým, před dějem neznámého dosud smyslu tak krásného a neznámé účelnosti tak velkolepé, že život nejchudší stál by za to býti žit kvůli tomuto divadlu pouze. A zároveň máme jasný pocit organické příslušnosti země a jednoho každého z nás k tomuto mohutnému dění a pocit smyslu našeho v něm. Kde je člověk tak tupý, jenž v takovém okamžiku mávl by lhostejně rukou a řekl: To všechno je nesmysl! To dovede učinit toliko filosof, který rozešel se se zdroji víry a zabloudil docela na scestí planého rozumování.

A co se děje s námi, staneme-li ráno v červnové přírodě svobodné, když zeleně dmou se kolem nás ve všech odstínech, ptáci zvoní a křičí a poletují jako opilí, legiony hmyzů a jiných živočichů bzučí všude, šustí a hemží se v slunci, když vroucí život tryská ze země a rozlévá se po ní v proudech oddaně, bez otázek, ale šťastný — my to víme, že šťastný —, může-li jen volně rozvíjeti se a prouditi? Promiňte, kněží a vitalisté, my máme pocit, intuitivní jistotu, že toto radostné dění je vznešené a svaté, jednoho původu a smyslu s tím, co se děje všude ve všemíru, nahoře i dole, v lidech a mezi lidmi, a že jedna a táž energie pudí vše, aby se naplnilo něco, čeho dosud neznáme. A je-li i na světě tolik lidí slepých, kteří nevidí krásy a vznešenosti volné přírody, a tolik lidí zpupných a domýšlivých, kteří přírodu považují za bezduchou a k pokoření určenou duchem (užijme z nouze tohoto dutého slova) lidským, nás to nezmate, my tušíme příští harmonii mezi přírodou a člo-

věkem, ovšem člověkem osvobozeným z otroctví sociálního i z bludů dualistických.

A konečně, co děje se s námi, nasloucháme-li ohromné hymně lidské práce a snažení lidského, vidíme-li před sebou veškeru kulturu lidskou a civilizaci s jejích zázraky krásy a techniky a svobodné myšlenky? Odpusťte, estéti a velekněží nadpřirozeného: nesváděla-li mohutnost lidského úsilí svobodářského a civilizačního k hymnám básníky staré, špatně vychované blasfemickými prostředníky mezi světem a jimi, svádí k nim naštěstí pro osvobození člověka z pověr básníky nové, ale před nimi sváděla statisíce a statisíce k hlubokému účastenství na stavbě této velebné babylónské věže, která není již v dosahu žádného boha. Jsme dnes naštěstí již na tom, že západní lidstvo zajímá se povšechně mnohem více o nový let Védřinův nebo Pégoudův než o nové náboženství nebo o nový deism a že filosofům naslouchá jen potud, pokud podporují pochod pokroku. A záleží na tom, aby tento stav potrval nejdéle a eventuelní hypochondrická reakce byla nejvíce oddálena a zmírněna. Proto noví básníci, kteří to pochopili a chtějí opěvovati život tak, jak jest, život rušný a plynoucí, mohou si dobýti velikých zásluh o lidstvo, naučí-li je, aby to, co dosud konalo a milovalo přes hlavy kněží spíše pudem, konalo a milovalo nyní vědomě a racionelně ke větší slávě a svobodě svého rodu.

Vírou moderního člověka může býti toliko víra v život, v ten, který jest a rozšiřuje se (poněvadž nejsme dosud u konce svého poznávání) a o jehož kráse, mohutnosti a neznámém dosud smyslu poučuje nás nejlépe pohled ve všemír, přírodu pozemskou a lidskou civilizaci, v tyto tři zdroje lidského nadšení, jež třeba však neustále zbavovati závojů, které na ně navěsily náboženské a filosofické pověry. Cílem tohoto života může býti pro nás prozatím toliko svobodný občan všude nad zlobu se vztyčující a jemu rovněž uvolňujeme cestu potíráním mátoch a bludů, jichž jádro pochází z doby,

kdy bydlil v skalním doupěti
a podobal se zvířeti.

Kterýmžto přirovnáním nechci ubližovati ovšem zvířeti po způsobu našich vitalistů, neboť ono při svých omezených možnostech je dokonalé a krásné, kdežto člověk pravěku stál nízko, poněvadž jeho možnosti byly teprve na cestě.

5 Primitivní člověk hrozil se všehomíru, přírody i (později) civilizace, to byl jeho přirozený stav před nimi. Vyspělý člověk moderní nezná již této hrůzy, cítí se zajedno s nimi, ale jest schopen rovněž zvláštních pocitů před nimi, pocitů opojení a intuitivní jistoty, jež jsou u něho rovněž přirozený
10 stav. Od tohoto přirozeného stavu odvádějí ho toliko bludy náboženské a filosofické, učíce ho tázati se, kde by se byl netázal, učíce ho otázkám, na něž není prozatím nebo nikdy nebude odpovědi, a pak odpovídajíce na ně tak, že jej uvádějí ve zmatek a ochromují.

15 Hledati nové náboženství, nový deism, nebo filosofovati o marnosti všeho jest ovšem také zaměstnání a my je můžeme každému rádi ponechat; toliko o jeho užitečnosti a nevyhnutelnosti nesmí nás přesvědčovati. Řekli jsme již, že většina dnešních lidí nemá pro ně smyslu. Moderní hrdi-
20 na má zcela jiné věci na práci. Kdyby Védrine nebo Pégoud hledali nové náboženství, nebyli by vykonali dalekých a obdivuhodných letů, a kdyby uvažovali o marnosti světa, nebyli by vůbec aviatiky a seděli by v domácích papučích. Což by byla ztráta pro nás, neboť dnešní svět
25 potřebuje více nových letů než nových bohů (i starých ovšem). Ale o to běží, aby tradiční pověry a bludy, hypochondrie, estétské rozmazy a okázalosti atd. nestavěly se mezi moderního člověka a život, uvažuje-li o něm člověk, nezbraňovaly čisté intuici: bude dobře jen tehda, když
30 dnešní člověk bude státi přímo, beze starých prostředníků před životem. Neboť nebude se ho již lekati, opojí se jím a pozná v něm zdroj pravé víry.

To se děje moderním básníkům. Nicolas Beauduin, mladý francouzský básník (paroxysta, chcete-li znáti jeho ism),
35 končí jeden svůj veliký pokus Člověk kosmogonický těmito slokami:

*Den ze dne vesmír křídla svá rozpíná ve mně,
nic tajno mi není ze živoucích země,
a rychleji než blesk magnetický nebo větru van
telefon zprávy nové právě přináší, hle, mně
z veškerých pevnin a stran.*

5

*S Asií, Evropou, Amerikou jest mi se chvěť
lomozy glóbu a pohromami, jež neznají míry.
Veškeren vezdejší a zběsilý svět
v mém nitru rozněcuje své uragány a víry.*

*Vědecké objevy a války,
paniky, smutky, revoluční vzněty,
hrdinství náhlá, aviatické lety
v mračen a hromů plné dálky,*

10

*veškerých bank a burz vzdálené hřmění,
horečky zlata a kancelářských okének,
veškero úsilí, rozmach a chtění,
za jměním, rozkoší honba a jek,*

15

*konflikty ras a spory a turnaje
a města, jež vztyčují světla, tužby a dýmy,
to všecko víří ve mně a mám to vše, svíraje
svět svými rameny ohnivými.*

20

*Mám jarní mizu a těl krev,
mám to, co mnohonásobné i jedinečné sluje:
jsem Člověk kosmogonický, nový zjev,
v němž vesmír se integruje.*

25

A na jiném místě své básně, kde pan Beauduin opěvá
touhu po novém bohu, který by se zrodil z tohoto nového
opojeného pojetí světa, praví básník: „Chceme jej, třeba
nám viděti, kterak se rodí, a nepřijde-li tento širý bůh,
nuže dobrá, všichni jako jeden blok a jediným ohnivým
gestem zaujmeme bez milosti jeho místo, abychom se jím
stali.“

30

To je řeč zcela jinak důstojná moderního člověka než fňukání našich a německých hledačů náboženství, kteří v pravé poledne chodí s lucernou. Tento bůh básníkův není bůh náboženský, nýbrž toliko koruna jakási postavená
5 na vrchol celého životního dění, koruna, bez níž nakonec také obejdeme se, spokojivše se s korunou, kterou tvoří lidstvo životu oddané horoucně a vědomě. Slovo „bůh“ neznačí tu ostatně původ a počátek života, nýbrž spíše
10 výsledek jeho paroxystického napětí, a tož máme tu co činiti s pojmem novým, jež ostatně ani zde neměli bychom označovati starým slovem.

Pohled na hvězdná nebesa a obdivuhodnost přírody vzbuzovaly ovšem v člověku bezpochyby vždy pocity, jež nazývány bývají náboženské, poněvadž poměrně odedávna
15 vykládány byly nábožensky lidmi, kteří tak nebo onak chtěli vládnouti. Moderní člověk však prošlý panteismem a monismem uvědomuje si je mnohem intenzívněji a při-
kládá jim hodnotu mnohem širší a absolutnější; přiřadil k nim pocit, který má z lidského úsilí a civilizace, a tu
20 jest pak tré zdrojů jeho víry, která se obejde bez tradičních bohů a náboženstev, ohnivé víry v život.